

Vanhuuseläkkeen alaikärajan nostosta ei ole ihmeläkkeeksi

Vanhuuseläkkeen alaikärajan nostoa pidetään liki ihmeläkkeenä työurien pidentämisessä, vaikka uudistus-ehdotuksen tehoa ja oikeudenmukaisuutta ei ole kunnolla arvioitu. Keskeinen este uudistuksen onnistumiselle on työvoiman kysyntä: varttunutta työvoimaa palkataan edelleen heikosti ja työnantajat ovat haluttomia eläkeikärajojen nostoon. Keskustelussa on unohdettu myös elinaikakertoimen vaikutus ja se, että vuoden 2005 eläkeuudistuksen jälkeen vanhuuseläkkeelle pääsyn alaikäraja on jo nostettu kolmella vuodella. Ikkärajan nostoa ei voida myöskään pitää kaikkien palkansaajien kannalta oikeudenmukaisena: erityisesti pienituloiset työntekijät, joilla on suuri työttömyys- ja työkyvyttömyysriski sekä keskimääräistä alhaisempi odotettu elinikä, joutuvat tällaisen uudistuksen maksumiehiksi.

Pääministeri Matti Vanhasen vuonna 2009 Rukan lumilla keksimä ajatus nostaa vanhuuseläkkeen alaikärajaa 63 vuodesta 65 vuoteen on saanut tukea useilta poliittisilta päättäjiltä ja myös joiltakin taloustieteilijöiltä. Sen taustalla on ollut, että suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan ylläpito edellyttää korkeaa kokonaistyöllisyysastetta, jota pidemmät työurat ja myöhäisempi siirtyminen vanhuuseläkkeelle tukevat. Ajatuskulkua on helppo ymmärtää. Tästä syystä monet - sen enempää asiaa miettimättä - ovat sitä varauksetta kannattaneet. Vanhuuseläkeiän alarajan noston hyödyllisyyttä ei kuitenkaan voida näin yksioikoisesti arvioida, vaan asia vaatii huolellisemman analyysin.

Kun erilaisia hyvinvointiuudistuksia suunnitellaan, ainakin kahteen asiaan tulee kiinnittää huomiota: Miten tehokkaasti suunniteltu uudistus vie asetettuun tavoitteeseen? Kuinka oikeudenmukaisena uudistusta voidaan pitää? Tästä näkökulmasta onkin yllättävää, että vanhuuseläkkeen alaikärajan nostoa

puoltavat eivät ole yleensä esittäneet arvioita siitä, kuinka paljon tällä toimenpiteellä työurat piteneisivät ja työllisyysaste nousisi. Ehdotuksen puoltajat eivät ole myöskään kiinnittäneet huomiota siihen, kohteleeiko vanhuuseläkeiän alarajan nosto kansalaisia tasa-arvoisesti vai kasvattaako se eriarvoisuutta.

Työn tarjonnan lisäämiseen tähtäävät uudistukset, kuten juuri vanhuuseläkkeen alaikärajan nosto, eivät automaattisesti takaa toivottua työllisyyden kasvua, jos työn kysyntä ei reagoi työn tarjonnan kasvuun odotetulla tavalla. Työn tarjontaa lisäävien toimien esittäjät korostavat usein pelkästään teoreettisten oletusten pohjalta, että uudistukset kasvattavat työllisyyttä pitkällä aikavälillä. He eivät koe tarpeelliseksi lähteä arvioimaan, miten pitkään näitä mahdollisia hyödyllisiä vaikutuksia joudutaan odottamaan (ks. esim. **VARTIAINEN** 2013). Kysymys siitä, voivatko esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset olla oletettuja heikompia ja osoittautua erityisesti lyhyellä aikavälillä kohtuuttomiksi toimien kohteeksi joutuville, ei heille ole oleellinen.

Eläkeikärajan nosto saattaa lyhyellä aikavälillä heikentää kansalaisten hyvinvointia kohtuuttomasti.

Jos uudistuksen ajatellaan tuottavan hedelmää vasta hyvin pitkällä aikavälillä, vastuullisen päätöksentekijän tulisi myös huolellisesti arvioida, mitkä ovat uudistuksen vaikutukset kansalaisten hyvinvointiin lyhyemmällä aikavälillä. Pitkän aikavälin tarjontatoimet - oletettuine hyötyineen - eivät automaattisesti tuota hyvinvointiyhteiskunnan kannalta parasta mahdollista tulosta.

VANHUUSELÄKKEEN ALAIKÄRAJAN NOSTOLLA HEIKOT TYÖLLISYYSVAIKUTUKSET

Vuonna 2005 voimaan astuneen eläkeuudistuksen jälkeen Suomessa on voitu siirtyä joustavasti vanhuuseläkkeelle 63 ja 68 ikävuosien välillä. Tätä ennen, erityisesti yksityisellä sektorilla, ylei-

*Seija Ilmakunnaksen
(vas.) ja Reija Liljan
mielestä työnantajien
haluttomuus palkata
varttunutta työvoimaa
rajoittaa työllisyyden
kasvua.*

”VANHUUSLÄKKEEN ALAIKÄRAJAN NOSTOA EI VOI PITÄÄ KOVIN KESKEISENÄ EIKÄ TEHOKKAANAKAAN KEINONA KOKONAISTYÖLLISYYSSASTEEN PARANTAMISEKSI.”

nen eläkeikä oli 65 vuotta. Emme tässä yhteydessä arvioi vuoden 2005 eläkeuudistuksen työllisyysvaikutuksia, sillä sitä tehdään eri tahoilla erikseen.¹ Pohdimme sen sijaan hypoteettista tilannetta, jossa vanhuuseläkkeen alaikärajaa nostettaisiin nykyisestä 63 vuodesta 65 vuoteen.

Olisi tärkeää nostaa työllisyysastetta eri ikäryhmissä jo ennen varsinaista vanhuuseläkeikää.

Kuviossa 1 on verrattu 55-68 -vuotiaiden työllisyysasteita vuosina 2004 ja 2012.² Kuvioista ilmenee, että 55 vuotta täyttäneiden työllisyysasteet olivat vuonna 2012 selvästi korkeammat kuin 2004 kaikissa ikäluokissa, myös 63-64 -vuotiaiden joukossa, joilla oli vuonna 2012 oikeus jäädä vanhuuseläkkeelle.³ Vuonna 2012 valtaosa, 80 prosenttia, 55-vuotiaista oli työssä, kun 62-vuotiaista töissä oli enää 48 prosenttia.

Kuvion 1 viesti on selvä. Jotta kokonaistyöllisyysaste pysyisi korkeana, olisi tärkeää pyrkiä puuttumaan ennen

varsinaista vanhuuseläkeikää tapahtuvaan työllisyysasteen hiipumiseen. Vaikka vuonna 2004 vanhuuseläkeiän alaraja oli kaksi vuotta korkeampi kuin vuonna 2012, matalammat työllisyysasteet 55-vuotiaiden ja tätä vanhempien joukossa ennen varsinaista vanhuuseläkeikää johtivat siihen, että vuonna 2004 työllisyysasteet olivat kautta linjan alhaisemmat kuin vuonna 2012. Jos vuonna 2012 työllisyysasteet olisivat olleet 55-68 -vuotiaiden ikäryhmissä vuoden 2004 tasolla, olisi tänä vuonna ollut yli 108 000 työllistä vähemmän.

Jotta julkinen talous olisi kestävällä pohjalla, on arvioitu, että kokonaistyöllisyysasteen tulisi nousta noin 75 prosenttiin. Vuonna 2012 tämän tavoitteen saavuttaminen olisi vaatinut, että työllisten määrä olisi ollut 213 000 henkilöä toteutunutta suurempi. Miten lähelle tätä tavoitetta periaatteessa päästäisiin, jos vanhuuseläkeiän alaraja nostettaisiin 63 vuodesta 65 vuoteen? Oletetaan, että ikärajan nosto aiheuttaisi sen, että 63-64 -vuotiaiden työllisyysaste nousisi 62-vuotiaiden tasolle. Tätä korkeammaksi se tuskin voisi ainakaan pitkään aikaan nousta ottaen huomioon iän myötä yleisesti heikentyvä työllis-

syyskehitys. Vuoden 2012 tietojen pohjalta tämä arvio tuottaisi noin 33 000 työllistä lisää.

Karkean laskelmamme mukaan vanhuuseläkkeen alaikärajan noston myötä 213 000 työllisten määrän yleisestä kasvutavoitteesta olisi siis saavutettu vajaat 16 prosenttia. Siten vanhuuseläkkeen alaikärajan nostoa ei voi pitää kovin keskeisenä eikä tehokkaanakaan keinona kokonaistyöllisyysasteen parantamiseksi. Pikemminkin tarvitaan toimenpiteitä, joilla työllisyysaste saadaan nousemaan ja pysymään korkeana ennen varsinaista vanhuuseläkeikää.⁴

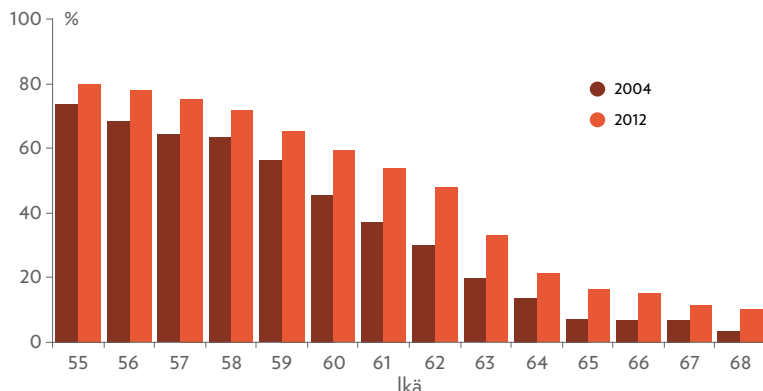
SUOMALAISILLA TYÖMARKKINOILLA EI ARVOSTETA KOKEMUSTA

Työn tarjonnan uudistusehdotusten yhteydessä on syytä myös kysyä, kuinka suomalaisilla työmarkkinoilla työn tarjontaan vastataan. Erityisesti vanhuuseläkkeen alaikärajan noston seurausten selvittämiseksi tarvitaan tietoa siitä, miten vanhempien ikäryhmien työn tarjonta otetaan nykyisillä työmarkkinoilla vastaan. Tämän arvioimiseksi olemme ottaneet tarkempaan tarkasteluun vuonna 2007 työttömiksi jääneet, joiden työn kysyntää (työllistymistä) seuraamme vuonna 2008.⁵ Jotta voisimme tarkemmin arvioida puhtaan iän vaikutusta työllistymiseen, olemme rajanneet tarkastelumme kaikkein osaavimpaan työvoimaan eli korkea-asteen tutkinnon suorittaneisiin (kuvio 2).

Jopa korkeasti koulutettujen on vaikea työllistyä varttuneella iällä.

Kuvion 2 tulos on hätkähdyttävä: suomalaisilla työmarkkinoilla ei näytetä arvostettavan osaavienkaan työttömien kokemusta. Korkea-asteen koulutuksesta huolimatta työttömäksi jääneiden todennäköisyys saada uutta työtä vuoden si-

Kuvio 1. Työllisyysaste iän mukaan, 55-68 -vuotiaat, vuodet 2004 ja 2012.

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus.

sällä laskee voimakkaasti iän myötä. Kun korkea-asteen tutkinnon suorittanut työtön on 45-49 vuoden iässä, työllistymisen todennäköisyys jää jo alle 50 prosenttiin. Ikäryhmässä 55-59 -vuotiaat enää runsas viidennes työllistyy seuraavana vuonna. Työllistyminen on lähes olematonta 60-64 -vuotiaiden työttömien joukossa, joista vain 8 prosenttia työllistyy seuraavan kalenterivuoden aikana.⁶

Nykytyömarkkinoilla kokonaistyöllisyysaste tuskin nousisi merkittävästi, jos vanhuuseläkkeen alaikäraja nostettaisiin mekaanisesti 65 vuoteen ilman, että ikääntyneiden työvoiman kysyntä onnistuttaisiin samalla kääntämään kasvuun. Ikääntyvien työttömien heikko työllistyminen näyttää olevan työmarkkinoillamme pysyvämpi ilmiö; esimerkiksi vuonna 2000 ikäprofiili korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden työttömien työllistymisestä oli yhtä masentava kuin vuonna 2007 sillä erotuksella, että työllisten osuudet tuolloin olivat kuvion 2 lukuja jonkin verran alhaisemmat.⁷

TYÖNANTAJAT PENSEITÄ ELÄKEIÄN KOROTUKSELLE

Yritysten into palkata vanhempaa työvoimaa on vuosien saatossa ollut laimeaa; ikääntyneitä on rekrytoitu vähemmän kuin heidän osuutensa työllisistä antaisi aiheita odottaa. 1990-luvun alusta viime vuosikymmenen puoliväliin yli 50-vuotiaiden rekrytoinnit eivät yleistyneet, vaikka samaan aikaan ikääntyneiden työllisyys parani selvästi (ILMAKUNNAS JA ILMAKUNNAS 2013).

Eläketurvakeskuksen työnantaja- ja työntekijäkyselyihin perustuva tuore tutkimus (TUOMINEN YM. 2012) joustavan eläkeiän toimivuudesta selittää omalta osaltaan sitä, miksi ikääntyneiden työttömien työllistymismahdollisuudet ovat edelleen heikot. Niinkin suuri osuus kuin viidennes työnantajista piti vanhuuseläkkeen 63 vuoden alaikärajaa liian korkeana (taulukko 1). Nämä työnantajat olisivat siten toivoneet työntekijöiden siirtyvän eläkkeelle ennen 63 vuoden ikää. Valtaosalle, 70 prosentille, työnantajista ny-

kyinen vanhuuseläkkeen alaikäraja tuntuu sopivalta. Ainoastaan murto-osa, 6 prosenttia, työnantajista piti 63 vuoden alaikärajaa liian matalana. Tätä erittäin pientä työnantajajoukkoa voidaan siis pitää sellaisena, joka selvästi haluaisi pitää ikääntyneestä työvoimastaan pitempään kiinni.

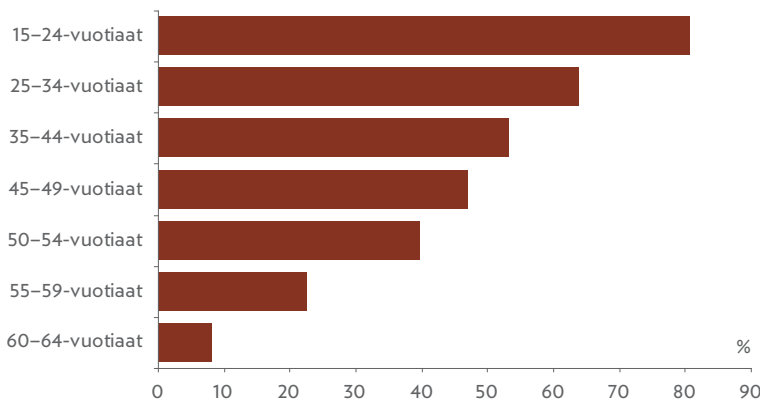
Kyselytutkimuksen mukaan vain 6 prosenttia työnantajista pitää 63 vuoden eläkeikärajaa liian matalana.

Työstä suoraan vanhuuseläkkeelle siirtyneet palkansaajat ovat työnantajia tyytyväisempiä nykyiseen vanhuuseläkkeen alaikärajaan; 86 prosenttia piti 63 vuoden alaikärajaa sopivana ja vain 3 prosenttia piti tätä ikärajaa liian korkeana. Tätä myönteistä tulosta selittää osin se, että kyselyn kohdejoukoksi on valittu palkansaajat, jotka ovat jatkaneet työuraansa vanhuuseläkeikään asti.

Työnantajien kriittisiä asenteita ikääntyneitä työntekijöitä kohtaan kuvaa myös se, että kaksi kolmesta työnantajasta pitää nykyisen joustavan vanhuuseläkkeen 68 vuoden yläikärajaa liian korkeana. Tämän asenteen ovat tunteet nahoissaan noin viidennes vanhuuseläkkeelle siirtyneistä palkansaajista, jotka olisivat halunneet eläkkeelle siirtymisen sijasta jatkaa työskentelyä. Vanhuuseläkkeelle siirtyneistä palkansaajista lähes puolet pitää 68 vuoden yläikärajaa sopivana, joten asenteiden muokkauksessa erityisesti työnantajilla olisi parantamisen varaa.

Kun Eläketurvakeskuksen vuoden 2011 työnantajakyselyssä tiedusteltiin erikseen toimipaikkojen halukkuutta työllistää 63 vuotta täyttäneitä, vanhuuseläkeiän saavuttaneita henkilöitä tulevaisuudessa, vain 13 prosenttia toimipaikoista ilmaisi voivansa työllistää tämän ikäisiä nykyistä enemmän. Tällaisessa asenneilmastossa vanhuuseläkkeen alaikärajan mekaaninen nosto 63 vuodesta 65 vuoteen näkyisi siten vain hyvin pieneltä osin näiden ikäluokkien työllisyyden kasvuna. Sen sijaan odotettavissa olisi, että paine työkyvyttömyyseläkkeelle kasvaisi ja ikääntyneitten työttömyys

Kuvio 2. Vuonna 2007 työttömäksi jääneiden työllistyminen vuonna 2008, korkea-asteen tutkinnon suorittaneet, %.

Lähde: Työssäkäyntitilastoon perustuvat tiedot, Pekka Myrskylä, Tilastokeskus.

Taulukko 1. Työnantajien ja palkansaajien näkemykset joustavan eläkeiän rajoista, vuosi 2011.

	Liian matala	Sopiva	Liian korkea	Ei osaa sanoa	Yhteensä
	%	%	%	%	%
63 vuoden alaikäraja					
Työnantajat	6	70	21	3	100
Palkansaajat	8	86	3	3	100
68 vuoden yläikäraja					
Työnantajat	2	29	66	3	100
Palkansaajat	3	48	44	5	100

Lähde: Tuominen ym. (2012, 200).

ELLEI VARTTUNEIDEN TYÖNTEKIJÖIDEN TYÖN KYSYNTÄÄ LISÄTÄ, ELÄKEIÄN ALARAJAN NOSTOSTA SEURAA LISÄÄ TYÖTTÖMYYYTTÄ.

kääntyisi nousuun. Tällaista lopputulosta tuskin kukaan toivoo.

Ikääntyneiden työllisyyteen vaikuttaa myös työkyvyttömyyseläkkeiden rahoitusmalli. Yritysten omaa kustannusvastuuta korostavalla maksuluokkamallilla tähdätään työkykyongelmien ennaltaehkäisyyn ja sitä kautta työurien pidentämiseen. Järjestelmä vaikuttaa kuitenkin myös uuden työvoiman palkkaamiseen ja erityisesti siihen, minkä ikäiseen työvoimaan rekrytoinnit kohdistuvat. Näin rahoitusmalli voi johtaa varovaisuuteen palkata varttunutta työvoimaa, jolla työkyvyttömyyden riski on iän myötä kasvanut. Maksuluokkamallin rekrytointivaihtokutsia on näin ollen syytä tarkastella kriittisesti eläkejärjestelmän tulevissa uudistuksissa.

Varttuneiden työntekijöiden näkökulmasta heikot uudelleentyöllistymismahdollisuudet ovat entistä suurempi ongelma, koska varhaiseläkevaihtoehtoja

on jyrkästi karsittu. Irtisanomisesta seuraa nyt aiempaa suurempi ja pysyvämpi elintason lasku ilman uutta työtä jäävälle työntekijälle. Mikäli vanhuuseläkkeen alakarajat jatkossa entisestään nousevat, työttömäksi jäävän tilanne pahenee entisestään ja elämänvaiheesta työn ja eläkkeen välissä muodostuu nykyistä pidempi.

ELINAIKAKERROIN VAIKUTTAA ELÄKEIKÄTAVOITTEISIIN

Kysymys ”oikeasta” vanhuuseläkeiästä liittyy luonnollisesti väestön ikääntymiseen ja tarpeeseen hillitä eläkemenojen kasvua sekä vahvistaa julkisen talouden rahoitus pohjaa korkeammalla työllisyydellä. Suomessa väestön ikärakenteen muutokseen varaudutaan ennen kaikkea elinaikakerroimella ja pidemmillä työurilla. Elinaikakerroin leikkaa uusien eläkeläissukupolvien eläkkeitä samassa tahdissa kuin elinikä jatkossa

pitenee, jolloin se kompensoi täysin lisäelinvuosista johtuvan eläkemaksujen korotustarpeen. Se on automaattinen ja tehokas menohillinnän keino.

Elinaikakerroimen johdosta eläketurvan taso voi kuitenkin tulevina vuosikymmeninä laskea liikaa, jos eläkettä kartuttavia työvuosia ei samanaikaisesti kerry entistä enemmän. Sen rinnalla tavoitellaan myös pidempiä työuria. Pyrkimyksenä on ”tuplapotti”: toisaalta eläkkeiden riittävän tason säilyminen ja toisaalta kohtuullisen rajoissa pysyvä eläkemaksujen nousu.

Lisätyövuodet ovat tarpeen, koska elinaikakerroin leikkaa eläkkeitä.

Monien varhaiseläkereittien lopettamisen jälkeen vanhuuseläke on nyt eläkeuudistusten ytimessä. Usein esitetty ehdotus vanhuuseläkkeen ikärajojen nostosta elinajan pitenemisen tahdissa kuulostaa yksinkertaiselta. Kun eläkkeitä kuitenkin samanaikaisesti leikataan elinaikakerroimella, ikärajojen nostojen kautta tavoiteltava eläkeiän myöhentäminen on kaikkea muuta kuin suoraviivainen yhteiskuntapolitiikan kysymys.

Useimpien mielestä on oikein ja kohtuullista, että elinajojen pidetessä nuoremmat ja entistä terveemmät sukupolvet työskentelevät nykyistä pidempään saadessaan nauttia elämän lisävuosista. Mutta missä tahdissa työurien pitäisi pidetä? Esimerkiksi vuoden 2005 suureen työeläkeuudistukseen sisältyi lisäelinvuosien ”tasajakomalli”: työuran loppuun tulee saada lisätyövuosia puolet siitä määrästä, jolla elinikä pitenee, ja puolet lisävuosista nautitaan lisääntyneenä vapaa-aikana eläkkeellä. Uudistuksen myötä eläkkeellesiirtymisiän arvioitiin tuolloin myöhentyvän kolmella vuodella vuoteen 2050 mennessä (RISKU 2010). Tämä vastasi noin puolta väestöennus-

teiden mukaisesta elinajan pitenemisestä vastaavana aikana. Pian uudistuksen jälkeen vuonna 2009 asetettu uusi työuratavoite mullisti aikataulun: kolmen vuoden myöhentymisen tulisi toteutua jo vuoteen 2025 mennessä ja työuran lisätyövuosien määrän tulisi kasvaa samassa tahdissa (tai jopa nopeammin) kuin elinajat pitenevät.

Elinaikakerroin saa ihmiset myöhentämään eläkkeelle siirtymistä ilman virallisen eläkeiän nostamistakin.

Nykyistä työuratavoitetta voikin tulkita siten, että elinaikakertoimen (alkavien eläkkeiden euromääräisen tason) ohella nyt myös eläkkeellesiirtymisikä on sidottu suorassa suhteessa eliniän pitenemiseen: vuosi lisää elinaikaa lisää tavoiteltavia työvuosia vuodella. Näiden pitäisi ennemminkin olla keskenään vaihtoehtoisia eläkemenojen vakauttamismekanismia, sillä molempien tavoitteena on sama; poistaa elinikien pitenemisestä aiheutuva menopaineen kasvu. Kummankin tuominen sisään eläkejärjestelmään merkitsee kahdenkertaista eläke-etujen leikkausta. Maiden välisessä vertailussa tämä on poikkeuksellista, sillä tyypillisesti muissa maissa on valittu jompikumpi automaattisen sopeutuksen tapa.

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä elinaikakertoimen arvioitiin tulevana vuosikymmeninä johtavan eläkkeelle siirtymisen myöhentymiseen. Tällöin aivan perustellusti ajateltiin, että elinajojen pidetessä tulevat sukupolvet pyrkivät kompensoimaan elinaikakertoimen eläkkeitä leikkaavaa vaikutusta työskentelemällä pidempään. Paraneva terveys ja toimintakyky antavat tähän myös hyvät edellytykset. Tuoreimmissa pitkän aikavälin ennustelaskelmissa ei kuitenkaan ole oletettu vakuutettujen juurikaan pidentävän työuriaan, vaikka ennustettu elinaika on pidentynyt ja elinaikakerroin leikkaa aiempaa arviota enemmän eläke-etuja. Tätä voi pitää ristiriitaisena. Todennäköistä onkin, että nykyiset eläkemenolaskelmat aliarvioivat toteutuvaa eläkkeellesiirtymisiin myöhentymistä.

MYÖS SOSIOEKONOMISET EROT ON SYYTÄ HUOMIOIDA

Käytännössä taustaominaisuuksiltaan erilaisten palkansaajien eliniät pitenevät eri tahtiin, kun taas yleisessä eläkejärjestelmässä eläkkeitä tai eläkeikiä sopeutetaan keskimääräisen eliniän muutoksen mukaan. Leikkaukset keskimääräisen eliniän perusteella kohtelevat eri palkansaajaryhmiä eri tavoin. Suomessa erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat erityisen suuret. Viime vuosina erot ovat pikemmin kasvaneet kuin kaventuneet huolimatta pyrkimyksestä kuroa niitä pienemmiksi. Esimerkiksi vuosina 1989-2007 ero 50-vuotiaiden elinajan odotteessa työntekijöiden ja ylempien toimihenkilöiden välillä kasvoi miehillä 4,3 vuodesta 4,9 vuoteen ja naisilla 2,5 vuodesta 2,9 vuoteen (MYRSKYLÄ ET AL. 2013). Elinajanoitteiden tarkastelu tulojen suuruuden suhteen osoittaa, että erot ovat kasvaneet pienituloisten ja suurituloisten välillä vielä tätä enemmän (TARKIAINEN YM. 2011).

Mikään ei viittaa siihen, että kehitys muuttaisi ainakaan nopeasti suuntaansa. Keskimääräiseen elinikään pohjautuvaan elinaikakertoimeen perustuva eläkkeiden leikkaus tai eläkeiän korotus rokotaa tällöin raskaammin alempia sosioekonomisia ryhmiä. Jos käytössä ovat molemmat eläkemenojen vakautusmekanismit, niin vaikutus tuplaantuu.

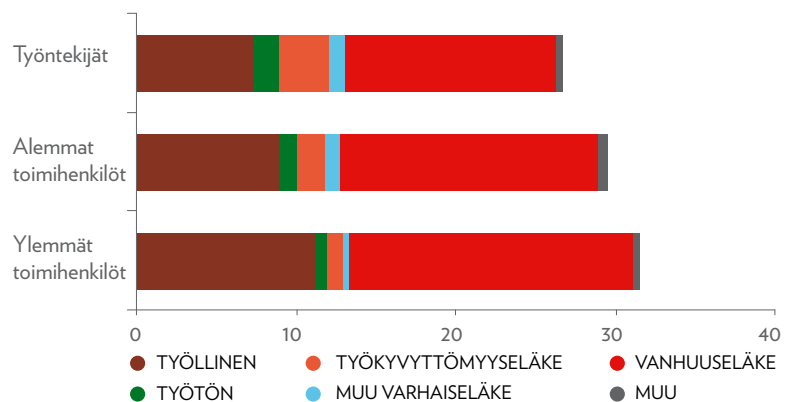
Lähtökohdat työuran pidentämiselle eivät ole samat kaikille palkansaajille.

Kuvio 3 kuvaa vuoden 2007 tietojen perusteella sitä, miten 50-vuotiaan miehen loppuelämä jakaantuu työmarkkinoille ja eläkeikaan eri palkansaajaryhmissä. Elinajan odotteissa on noin viiden vuoden ero ylempien toimihenkilömiesten eduksi verrattuna työntekijämihiin. Vanhuuseläkevuosissa on 4,5 vuoden ero ja työllisessä ajassa 3,8 vuoden ero. Työttömänä ja varhaiseläkkeillä työntekijämihiet ovat puolestaan yhteensä noin 3,5 vuotta pidempään kuin ylempät toimihenkilömihiet.

Alemmat sosioekonomiset ryhmät ehtivät olla vanhuuseläkkeellä muita lyhyemmän ajan.

Kuvio 3 heijastaa myös sitä seikkaa, että korkea työttömyysriski on tiiviisti sidoksissa matalaan koulutukseen ja heikompaan työmarkkina-asemaan. Samalla se kertoo myös siitä, että vanhuuseläkkeen alaikärajan nosto esimerkiksi kahdella vuodella kohdattaisiin eri palkansaajaryhmissä selvästi eri lähtökohdista. Työntekijäammateissa työuran jatkaminen vanhuuseläkkeelle asti on epätodennäköisempää korkeamman työttömyys- ja työkyvyttömyysriskin vuoksi. Lyhemmästä elinajasta johtuen työntekijöiden vanhuuseläkkeen nautinta-aika

Kuvio 3. Työllisen, työttömyysajan ja eläkeajan odotteet eri palkansaajaryhmissä vuonna 2007, 50-vuotiaat miehet.

Lähde: Myrskylä ym. (2013).

ELÄKEUUDISTUKSESSA TULEE HUOMIOIDA SOSIOEKONOMISET EROT ELINIKIEN PITUUDESSA JA TYÖMARKKINA-ASEMASSA.

jää lähtökohtaisesti lyhyemmäksi kuin toimihenkilöammateissa.

LOPPUHUOMIOITA

Työurien pidentäminen on perusteltu tavoite, jota on syytä tavoitella tarkkaan punnituilla keinoilla. Analyysimme tuovat esille, että vanhuuseläkkeen alaikärajojen korottamista ei voida pitää ihmelääkkeenä, jolla tavoiteltu työllisyysasteen nousu ja työurien pidentäminen automaattisesti saavutetaan. Kokonaistyöllisyysasteen nousun kannalta vanhuuseläkeiän nostoa oleellisempaa olisi eri keinoin pyrkiä puuttumaan ennen varsinaista vanhuuseläkeikää tapahtuvaan yleiseen työllisyysasteen hiipumiseen.

Tuomme esille, että erityisen tarkkaan on huomioitava se, miten ja millä aikataululla työvoiman kysyntä sopeutuu, jos vanhuuseläkeikää päätetään korottaa. Vanhuuseläkkeen alaikärajan korotus ei näytä vastaavan työnantajien toiveita. Mikäli vanhuuseläkkeiden alaikäraja nostettaisiin nopeassa tahdissa samaan aikaan kun työnantajien mahdollisuudet työllistää 63 vuotta täyttäneitä pysyisivät heikkoina, ikääntyneiden rekrytoinnit vähenisivät entisestään. Onkin realismia hyväksyä työvoiman kysynnän hidas sopeutuminen ikääntyneen työvoiman tarjonnan kasvuun.

Työurien pidentämiseen liittyvää sopeutumistaakkaa ei ole syytä säilyttää vain palkansaajien harteille. Aiemmat muutokset ovat palkansaajien osalta olleet jo merkittäviä: ennen vuoden 2005 eläkeuudistusta varhennetun vanhuuseläkkeen alaikäraja oli 60 vuotta, ja ensi vuoden alusta vanhuuseläkkeelle pääsee aikaisintaan 63 vuoden iässä. Vajaassa kymmenessä vuodessa on vanhuuseläkkeelle pääsyn alaikärajassa siis toteutunut kolmen vuoden nousu.

Muutos työuratavoitteissa asettaa suuria paineita erityisesti suurten ikäluokkien jälkeen eläkeikään tuleville. Tavoitteen vaativuutta on omiaan kas-

vattamaan näköpiirissä oleva hitaan talous- ja työllisyyskasvun kausi. Korkean työttömyyden vallitessa on epätodennäköistä, että esimerkiksi varttuneella iällä työttömäksi jääneiden tilanne kohenisi tulevina vuosina juurikaan nykyisestä. Eläkeuudistukset koskettavat kaikkia ja niiden on oltava sosiaalisesti oikeudenmukaisia. Niiden hyvyttä ja huonoutta ei voida perustella vain keskiarvoilla. Ratkaisuja haettaessa on syytä huomioida tiedossa olevat sosioekonomiset erot elinikien pituudessa ja työmarkkina-
asemassa. ■

Viitteet

1 Eläkeuudistus oli kokonaisuus, ja vanhuuseläkeiän muutokset olivat vain osa sitä. Roope Uusitalon ja Satu Nivalaisen arvio vuoden 2005 eläkeuudistuksesta valmistuu keväällä 2013 (ks. Uusitalon artikkeli tässä lehdessä). Arvio eläkeuudistuksen

vaikutuksista sisältyy myös ylijohtaja Jukka Pekkarisen eläketyöryhmän tänä vuonna valmistuvaan raporttiin.

2 Työllisyysasteet kuvaavat, kuinka suuri osa väestöstä kussakin ikäryhmässä on ollut töissä.

3 Ikäryhmässä 16-74 -vuotiaat työllisyysaste oli vuonna 2012 vajaan prosenttiyksikön suurempi kuin 2004.

4 Samaan johtopäätökseen on tullut Tilastokeskuksen tuore selvitys (RAPO 2013).

5 Vuodet on valittu niin, ettei finanssikriisi sotke liiaksi päättelyä. Tarkasteluun valitut henkilöt olivat olleet vuonna 2006 työllisinä ja siten kiinnittyneinä työmarkkinoihin ennen kohtaamaansa työttömyyttä.

6 Tähän lukuun vaikuttaa muita ikäryhmiä enemmän työn tarjonta sitä kautta, että ns. työttömyysputkessa olevilla työttömällä on mahdollisuus halutessaan jäädä eläkkeelle 62-vuotiaana ja kaikilla työttömällä 63-vuotiaana.

7 Samanlainen ikäprofiili on molempina tarkasteluvuosina havaittavissa kaikilla koulutustasoilla, joskin korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla ikäprofiili on - yllättäen - kaikkein jyrkin.

Kirjallisuus

ILMAKUNNAS, P. & ILMAKUNNAS, S. (2013), Age Segregation and Hiring of Older Employees: Low Mobility Revisited, International Journal of Manpower (tulossa)

MYRSKYLÄ, M. & LEINONEN, T. & MARTIKAINEN, P. (2013), Life Expectancy by Labour Force Status and Social Class: Recent Period and Cohort Trends and Projections for Finland, Finnish Centre for Pensions, Working Papers 2/2013.

RAPO, M. (2013), Työuria pidennettävä etenkin keskeltä, Tieto&trendit, 1/2013, <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/17/>

RISKI, I. (2010), Eläkkeelle siirtymisiän odote Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin laskelmissa, teoksessa Eläketurvakeskuksen selvityksiä 2010:1.

TARKIAINEN, L. & MARTIKAINEN, P. & LAAKSONEN, M. & VALKONEN, T. (2011), Tuloluokkien väliset erot elinajanodotteessa ovat kasvaneet vuosina 1988-2007, Suomen Lääkärilehti 48/2011.

TUOMINEN, E. & TUOMINEN, K. & KAHMA, N. (2012), Joustava vanhuuseläkeikä.

Työnantaja- ja työntekijäkyselyihin perustuva tutkimus joustavan eläkeiän toimivuudesta, Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2012.

VARTIAINEN, J. (2013), Työvoima tehokkaaseen käyttöön, Tehokkaan Tuotannon Tutkimussäätiö, Julkaisusarja 3.